

No, to me glede na zbirko, v kateri je velik poudarek tudi na ilustracijah, močno čudi. Kako je sicer potekalo snovanje te (slikaniške) celote?

Meni je to povsem naravno, od malega že rišem stripe, kjer je ta preplet besedila in slike čisto organski in mi je to nekako prišlo v kri. Že dosti let ilustriram tudi angažirano poezijo Lovra Matiča na zadnji strani *Mladine*. In pri pesmicah o žužkih je ravno tako, že med pisanjem vidim pred očmi te male zabavne like, včasih pa je tudi obratno – ko čakam po papirju, hitro nastane kak lik, ki kar kliče po svoji pesmici.

Bi kar rekla, da so otroci željni še česa takega. Kako se zbirka nadaljuje?

No, da vidim – poleg črva Ota sta že izšli še dve knjigi iz te zbirke, *Mala večča Lučka* in *Mala uš Iva*, naslednja pa bo najbrž *Mali slon Anton*, za spremembo o malo večjih živalcah. Za drugo leto pripravljam še nekaj podobnega o svetovnih klasikih. Aja, pa z *Mladinsko* knjigo končujemo slikanico o zakladih Narodne galerije, prav tako v pesmi in sliki, naslov je *Gala v galeriji*, ki je nekakšno nadaljevanje famozne knjige *Gal v galeriji* Svetlane Makarovič in Kostje Gatnika iz leta 1981. Sicer pa se vidimo tudi vsak petek v *Mladini*.

■ KLARA ŠIROVNIK

FOTO ROBERT BALEN

SEBASTIJAN PREGELJ

KAJ SEM IMEL PRI PUSTOLOVSKIH KNJIGAH NAJRAJE?

Čas otroštva je bil ne tako dolgo nazaj bistveno krajši, pa tudi otroštvo ni bilo niti najmanj podobno današnjemu. Otroci so bili bolj ali manj pomanjšani odrasli ljudje – takšno pa je bilo tudi njihovo življenje

Če bi vas postavili v situacijo, v kateri se je v knjigi *Zmaj nad mestom* znašel vaš junak Martin, in bi v knjižnici morali pred morebitnim uničenjem le v treh torbah rešiti knjige, katere bi vi vzeli s sabo na varno?

Vzel bi dve usnjeni torbi klasike in eno torbo sodobnih del. Na dopustu, ko imam malo več časa, pogosto segam po temeljnih delih, ki sem se jim v srednji šoli uspel izogniti. Tisto, kar je bil takrat uspeh, je zdaj primanjkljaj, luknja. Tako preprosto je to.

Martin je oproda Janeza Vajkarda Valvasorja. Če ste v prvi knjigi iz zbirke *Zgodbe vojvodinje Kranjske*, ki nosi naslov *Coprnica pod Gradom*, bralcem razkazali življenje na gradu Bogenšperk, je tokrat Martin šel stran od doma, najdlje, kar je bil, v Ljubljano, kjer se čudi življenju, ki je povsem drugačno od tistega na gradu, kjer živi. Pogumen fant je, bi danes rekli. Ali je to odraz dobe, v katero ste ga postavili?

Čas otroštva je bil ne tako dolgo nazaj bistveno krajši, pa tudi otroštvo ni bilo niti najmanj podobno današnjemu. Če pogledate slike iz tistega časa, so otroci bolj ali manj pomanjšani odrasli ljudje – takšno pa je bilo tudi njihovo življenje. Na podežlju so predstavljali predvsem par rok za delo, če pa je bilo z otrokom kaj narobe, je podobno kot vsi nezmožni za delo predstavljal zgolj lačna usta. V vsakem primeru je odrasla doba nastopila zelo hitro. Valvasorjeva prva žena je bila stara trinajst let, ko sta se poročila, medtem ko jih je imel Valvasor enaintrideset. In ko sta bila enkrat poročena, je kmalu postala

tudi mati. Na Martina, ki ima na začetku prve knjige trinajst let, nihče ne gleda kot na otroka. Ima svoje naloge, svoje delo, ki je enako odgovorno kot delo odraslih mož. Martin je pameten, radoveden in pogumen, pa tudi pošten. To je opazil njegov gospodar, ki ga je hitro naučil brati in pisati ter ga je jemal na vse svoje poti. Skozi pogovore mu razgrinja svet, tančico za tančico. Ampak Martin vidi tudi to, česar mu kdaj pa kdaj gospodar (še) noče razkriti ali mu pove le med vrsticami.

Ker prihaja z Bogenšberga, kjer se srečujejo učenjaki, je posebej zanimivo in zgovorno njegovo čudenje o tem, da v tako razvitem mestu, kot je Ljubljana, prepovedujejo knjige.

Ljubljana je za okoliške prebivalce najverjetneje predstavljala vse, kar svet nudi dobrega. V mestu je bilo mogoče dobiti vse dobrine, o katerih so mnogi lahko le sanjali. Prav tako je bilo v mestu skoncentrirano znanje, širina duha je bila drugačna od tiste na podeželju. Potem pa je obstajala še druga plat. Kot je napisal priznani zgodovinar Andrej Studen v delu *Zamah rablja*, so čas krvnega kazenskega sodstva zaznamovale številne usmrčitve. Obsojenci so si najhujšo kazen prislužili z zločini, kot so umor, tatvina, namerni požig, čarovništvo, krivoverstvo in podobno. V obdobju od leta 1581 do leta 1775 so samo v Ljubljani usmrtili 172 oseb. Usmrčitve so imele bogat spremljevalni program, bile so dobro obiskana zabava. Prav tako tudi različna druga kaznovanja. Martin je v mestu prvič slišal za reformacijo in protireformacijo ter vse, kar sta prinesli. Bil je priča javnemu kaznovanju in se pri tem ni mogel načuditi krutosti ljudi, ki jim ni bil dovolj niti po tem, ko se je pek, ki so ga namakali, zlomil in bi skoraj umrl.

Pravo veselje je opazovati njegovo navdušenje in vznemirjenje, ko

pomisli, da je nekaj videl pred svojim gospodarjem. Otroci so včasih korak pred nami in jih ne gre podcenjevati. Je pa ena izmed prednosti oziroma lepot serij tudi, da vidimo, kako junaki rastejo, se razvijajo, to je sploh pri otroškem liku neizogibno.

Martin je brihten in znanja željan fant, ki vse, kar mu Valvasor pripoveduje, vpija kot goba. Seveda ima o vsem, kar vidi in doživi, svoje mnenje, ki ga pogosto preverja pri gospodarju. Ker se zgodba odvija v razponu nekaj let, je logično, da Martin odrasča in se spreminja oziroma oblikuje. Prav tako pa tudi drugi prebivalci gradu. Odraščanje daje delu posebno dinamiko, pisanje pa je zaradi tega še nekoliko bolj vznemirljivo. Drugače kakor učeni Valvasor zaznava Martin svet bolj neposredno in nanj reagira z manj zadržki. Martin se od gospodarja uči, hkrati pa se trudi, da bi kdaj tudi presegel svojega velikega vzornika. Povedati je treba, da ga Valvasor pohvali, kadar naredi Martin kaj izjemnega. Tak primer je, ko Martin v prvem delu najde izgubljeno kuharičino hči Katarino. Valvasor ga ob vsakokratnem pripovedovanju zgodbe o tem, kaj se je zgodilo, izpostavi tudi kaj, kar se našel ubogo dekle. Martin, ki seveda ni ves čas s svojim gospodarjem, upa, da se mu bo zgodilo tudi kaj, kar se gospodarju še ni. Nenavadna ljubljanska družčina, pri kateri se znajde, ko zaradi nevarnosti kužne bolezni zaprejo mestna vrata, je točno to. In kot pravite, otrok ne smemo podcenjevati. Včasih vidijo s svojo neobremenjenostjo stvari dosti bolj jasno od odraslih.

Junak odkriva, kdo so bili evangeličani, ki so, tako veljaki, „plesali s hudičem“. Tudi vi bralce preko Martina vodite skozi podoben proces, saj se ta najprej sprašuje, ali morda ti ljudje le niso nevarni in

ali gre morda za bratovščino. Se je otrokom o *Abecedniku* in *Katekizmu* pa o Trubarju lažje „učiti“ preko literature kot pa pri uri zgodovine?

Po izobrazbi sem zgodovinar (smeh). Mislim, da je zgodovina pomembna. Poznati moramo preteklost, še posebej svojo, da vemo, od kod prihajamo in kje vse smo že bili. To je dobra popotnica in smerokaz za naprej. Ampak če se zgodovina kot šolski predmet osredotoča zgolj na letnice in imena, nimajo učenci od nje prav veliko. Otroke je treba učiti vzroke in posledice. Treba jih je vzpodbujati, da razmišljajo in imajo mnenje. In ker je zgodovina življenje, ki je bilo, res ne bi smelo biti pretežno vsega, kar je pomembno, posredovati v obliki zgodb.

Ste si pri popisu Ljubljane in Vavasorjevega življenja privoščili netočnosti ali vam tega izobrazba ni dopuščala?

Težko bi govoril o netočnostih, je pa res, da gre za literarno delo. Torej je na prvem mestu zgodba. Resnične osebe in dogodki mi služijo kot oporne točke, ki pomagajo bralcu umestiti zgodbo. Mimogrede pa se lahko še česa nauči, saj sem dokaj natančno izrisal podobo in življenje v Ljubljani pred približno 340 leti. Prav zato kakšnih velikih netočnosti v besedilu ne bi smelo biti. V kolikor se bom v kakšnem prihodnjem primeru odločil za ,umetniško svobodo', bo to v dodatku tudi navedeno.

Marko Gerbec, zdravnik s ptičjo masko, ki ga sreča Martin, je bil resnična oseba.

Marko Gerbec (1658–1718) je še ena v seriji pozabljenih oseb, o katerih bi morali vedeti vsaj malo. Po študiju filozofije v Ljubljani je študiral medicino na Dunaju, v Padovi in Bologni. Priдобil si je dva doktorata in se leta 1684 vrnil na Kranjsko. Veljal je za medicinsko avtoriteto na Kranjskem, Avstrijskem in v Italiji.

Na podlagi temeljitih kliničnih opazovanj in preiskovanj trupel je oblikoval nove razlage o vzrokih in poteku bolezni. Zagovarjal je prepričanje o vplivu okolja pri nastanku bolezni. Gerbec je skušal zdraviti z odpravo vzrokov, ki so po njegovem mnenju prispevali k bolezni, in velja za utemeljitelja slovenske znanstvene medicine, s svojimi znanstvenimi deli pa je močno vplival na razvoj medicine v srednji Evropi. To pravi o njem strokovna literatura.

Na začetku knjige nas v Ljubljano okrog leta 1685 popelje zemljevid, strani zelo zgovorno polnijo ilustracije Jureta Engelsbergerja. Kako sodelujeta z ilustratorjem?

Ideja za zemljevid je bila Juretova. Ko sva konec leta 2015 ali v začetku 2016 zaključevala prvi del Zgodb s konca kamene dobe (*Deček Brin na domačem kolišču*), mi je rekel, da nekaj manjka. Vprašal me je, kaj sem imel pri pustolovskih knjigah najraje. Jasno, zemljevid! In tako ima vsaka najina knjiga na začetku zemljevid. Vedno rečem, da se pripoved ilustratorja začne tam, kjer se moje besede končajo. Jure je z idejo o zemljevidu prispeval še dosti več. Najino delo sicer poteka tako, da Jure besedilo najprej prebere, pripravi prve skice, nato se dobiva in predebatirava, kateri poudarki se zdijo pomembni meni in kateri njemu. Ko imava prizore določene, jih Jure pošlje na založbo, po potrditvi sledi izris končnih ilustracij. Ustvarjanje *Zmaja nad mestom* je bilo nekoliko drugačno. Sam sem si med pisanjem večkrat ogledal prizorišča, ki se pojavljajo v zgodbi. Ko sva se z Juretom dobila, sva šla najprej na dolg sprehod po stari Ljubljani. Vse, kar sem vedel, sem mu pokazal in povedal.

■ TJAŠA GAJŠEK